

**Den utvidede utenriks- og
konstitusjonskomite og militærkomiteen
Fellesmøte onsdag den 25. april 1951 kl. 16.**

Sven Nielsen: Ja, man får håpe at russerne vil ha den samme velvillige forståelse av begrepet «baser» som det som utenriksministeren har gjort rede for. Det stiller seg adskillig anderledes for meg, det må jeg si. Jeg har forresten tidligere, under de drøftelser som fant sted før vi gikk inn i Atlanterhavspakten, fremholdt de betenkeligheter og ulemper og farer som det ville føre med seg at vi ga vår tilslutning. Men etter de drøftelser vi hadde både i gruppen, her i komiteen og som jeg har hatt med andre folk, og etter egen overveielse så kom jeg i all fall til det resultat at vi måtte slutte oss til Atlanterhavspakten. Fordelene for vår sikkerhet var så store at de langt oppveiet de ulemper som vi trodde måtte komme. Jeg fremholdt også da at har vi først sluttet oss til, må vi gå helhjertet inn for det, da må det ikke være noen slinger i det. Men en betingelse for vår tilslutning til A-pakten var nettopp at vi ville ikke ha fremmede baser i vårt land i fredstid. Det var bare når vi ble angrepet av en fremmed makt, eller det var overhengende fare for at vi ville bli angrepet, at vi skulle ha fremmede baser. Jeg tror i grunnen den betingelse virket nokså beroligende på mange. Vi har også erklært dette, som hr. Hambro nevnte, høytidelig likeoverfor Sovjet, og da synes jeg det er vanskelig å gå fra det, vanskelig at vi da kan gå med på, enn si tilskynne at den nord-europeiske kommando skal opprette sitt hovedkvarter i Norge. Jeg har i all fall oppfattet hovedkvarteret for en krigførende makt som en utpreget base, og det tror jeg man vanskelig kan komme fra, selv om man er nokså behendig i sin noteveksling.

Den ærede utenriksminister nevnte at militære hensyn måtte være de avgjørende for plaseringen av hovedkvarteret. Det er jeg fullstendig enig i, hvis vi bare hadde stått helt fritt i dette spørsmål.

Så vidt jeg forstår, har også Regjeringen så å si oppmuntret våre allierte til å opprette hovedkvarteret her. Den ærede utenriksminister nevnte også de vanskeligheter det ville medføre, bl.a. vanskeligheter med å skaffe lokaler både til kontorer og boliger for personellet. Det er nok i og for seg en vanskelighet naturligvis, for vi vet at disse folk er ikke helt ubeskjedne i sine krav, men det er allikevel vanskeligheter av høyst sekundær art. Det er den politiske side av saken som jeg mener er farlig, og hvor ønskelig det enn ville være å ha hovedkvarteret i Norge av militære hensyn tror jeg det er uklokt om vi ivrer for at hovedkvarteret skal bli lagt i Norge. Jeg tror vi bør gjøre hva vi kan for at det blir omgjort. Jeg er fullt oppmerksom på de militære fordeler det ville ha å ha hovedkvarteret i Norge, men jeg tror det er galt.

Jeg vil si dette foreløpig. Ellers vil jeg få lov å komme tilbake til et annet spørsmål, nemlig vårt bidrag til den felles forsvarsstyrke i Mellom-Europa.

Utheim: Jeg forsto utenriksministerens innlegg i går derhen at han gjerne ville høre reaksjonen fra denne komites medlemmer på dette å legge hovedkvarteret for den nord-europeiske kommando her i Norge. Jeg har tenkt meget på hele dette spørsmål og har i formiddag lest på ny utenriksministerens redegjørelse. Jeg vil for min part ha sagt at jeg gir min tilslutning til Regjeringens standpunkt. Jeg er fullt klar over, og det har jeg tatt med i min vurdering, at når nå hovedkvarteret legges her i Norge, må vi vente aggresjon fra Russlands side. Jeg tror utenriksministeren har rett i at det å få et hovedkvarter i et land, ikke er det samme som å etablere en base, men jeg er forberedt på at det motsatte vil bli hevdet fra Russlands side. I hele min vurdering ser jeg spørsmålet sånn at Russland har etter det som er passert i og med vår tilslutning til Atlanterhavspakten, avskrevet oss for godt. Vi blir formentlig ikke etter russernes mening mindre vasaller av den amerikanske kapital om vi anbefaler at hovedkvarteret legges til London, enn om det legges til Norge. Jeg ser det slik. Og da er det min mening og mitt råd at hovedkvarteret må legges der hvor de militære mener det er riktig at det legges.

Jeg hadde bare lyst til å si dette for å gi den orientering som utenriksministeren har ønsket at vi skal gi.

Lavik: Eg er takksam for denne utgreiingi som me fekk i går av utanriksministeren. Så langt som eg skjønar er det som er gjort, i samsvar med det stortingsvedtaket som vart gjort 12. mars. Det som me fekk der, var stort sett ei militær utgreiing og orientering. Eg er takksam for at me fekk ho, men dei fleste av oss som sit her, er ikkje militærkunnige, og eg kan difor ikkje gå så mykje inn på den militære sia. Men nokre ting vil eg nemna, etterdi eg skjønnte det slik at utanriksministeren hadde interesse av å høyre korleis me reagerte på dette.

Når det gjeld hovudkvarteret for den nord-europeiske regionen, har eg det same synet som representanten Utheim nettop har målbore. Eg er fornøgd med at *det* vert lagt til Noreg, ja eg meiner det er rimeleg at det vert lagt til Noreg, både ut frå geografiske omsyn og like eins frå militære og nasjonale. Eg ville ikkje ha likt det så godt om det hadde vore lagt til Danmark. Danmark er eit lite land, og Noreg er eit stort land. Eg trur nordmannen vil kjenna seg stort sett tryggare med at det vert lagt til Noreg. Eg skjønar godt at Russland får høve til å kritisera oss for di me har hovudkvarteret her, men det hadde Russland kome til å gjera anten hovudkvarteret hadde vore her eller ikkje. Vi har gått hugheilt med i Atlanterhavspakti, og eg meiner at det steget var så avgjerande at Russland ser på oss i dette høve som ein *motmann*, ikkje som nokon som står på deira sie. Eg ser vidare på det, likeins som hr. Utheim, at hovudkvarteret kan ikkje reknast for ein base. Likeins er eg fornøgd med at som sjef for hovudkvarteret her i Nord-Europa har me fått ein britisk offiser.

Eg er også takksam for at utanriksministeren nemnde så vidt eg skjønna, nokså klårt at Noreg skulle i alle høve forsvarast. Det var ikkje så sikkert før, men etter det som utanriksministeren sa i går, var det heilt sikkert at Noreg skulle forsvarast og Danmark likeins. Det som me skulle gjera var å taka mot den fyrste åtaksbylgja, slik at hjelpi kunne nå fram.

Så nemnde utanriksministeren det økonomiske spørsmålet. Når det gjeld utgiftane, er det rimeleg at Noreg tek sin lut i samsvar med den bereevne som me har. Så vidt eg skjønna utanriksministeren, vart det ein heller liten lut som fell på oss av desse store utgiftane, men den luten vil sikkert verta tung nok.

Så reknar eg med at når det ligg noko nytt føre, vil me få ei orientering slik at ein alltid vert halden à jour med det som går føre seg.

Vatnaland: Eg kan ikkje nekta for at etter eg hørde den utgreiinga frå utanriksministeren i går, har eg kjent meg noko uroleg, iser for dette med å få hovudkvarteret for den nord-europeiske region lagt til Noreg. Eg er klår over at det er militære grunnar som tilseiar dette, og hadde ein berre stått fritt, som det har vori sagt, ville jo det vori det einaste rette. Men eg er ikkje så sikker på om vi berre kan sjå på dette ut frå vår eiga vurdering av basespørsmålet. Her er sagt at dette er ein lekk i A-paktsamarbeidet, og det er rett nok. Men vi skal ikkje gløyma at det var sagt greitt frå då vi gjekk inn i dette samarbeidet, at det skulle ikkje koma baser i Noreg utan i tilfelle krig eller trussel om krig. Eg er ikkje trygg på at det hjelper så mykje korleis vi for vår del vurderar basespørsmålet. Det kjem like mykje an på den andre parten, og militært sett er ikkje eg for min del heilt trygg på at vi utan vidare kan påstå heilt ut at dette å få eit hovudkvarter ikkje også er noko av ein base.

Korleis dette best kan ordnast, er ikkje eg nokon fagmann til å uttale meg så bestemt om. Det vert noko av eit militært spørsmål korleis vi skal prøva unngå dette friksjonsmomentet likeoverfor Sovjet. Men det kunne vel tenkjast mogleg å få lagt den basen i England med alternativ flytjing til Noreg i tilfelle krig, eller når vi kjente oss trua, absolutt trua, av krig. I dag å avgjera spørsmålet om å gje vår tilslutning til å taka mot dette hovudkvarteret, det er meir enn eg tør vera med å taka ansvaret for.

Formannen: Jeg vil først si at jeg tror utenriksministeren har full rett i at vi, hvis Sovjet skulle komme med en henvendelse, kan prosedere på at et hovedkvarter er ikke noen militær base. Det var etter den orientering utenriksministeren kom med, beregnet til å omfatte foreløpig 34 mann, og man kan vel neppe karakterisere det som noen base. Så hvis Sovjet-Samveldet skulle komme med noen protest i henhold til vår erklæring, skulle jeg tro at våre formelle papirer er fullt i sin orden. Vi kan si at dette er ikke noen base. Det forhindrer selvsagt ikke at Sovjet-Samveldet i dette vil se en ytterligere tilslutning fra vår side til Atlanterhavspakten. Men spørsmålet som stiller seg, er vel det: Kan vi unngå eller kan vi minske faren for angrep ved at hovedkvarteret ikke legges til Norge? På det spørsmål tror jeg at man etter alle mulige overveielser må si at her spiller det liten rolle om hovedkvarteret legges til Norge eller ikke. Fra Sovjet-Samveldets synspunkt er det selvsagt det vesentligste at vi - Norge - er med i A-pakten. Hvis man trenger noe bevis på det, kan man bare se på den behandling som Norge blir til del i sovjet-russisk presse og sovjet-russiske uttalelser. Her vil jeg minne om det som også utenriksministeren gjorde oppmerksom på, at Gromyko under forhandlingene i Paris har slått Norge fullstendig i hartkorn med de land som vitterlig har amerikanske baser, med f.eks. Storbritannia. Så det må man se, synes jeg, som et bevis for at det avgjørende for

Sovjet-Samveldet er selve vårt medlemskap i A-pakten. Jeg skulle nesten være villig til å gå så langt som å si at jeg tror ikke det er av noen avgjørende betydning for Sovjet-Samveldets holdning om vi sogar har baser i dette land eller ikke. Hvis det holder stikk - og jeg tror det holder stikk - at Sovjet-Samveldet ser selve vårt medlemskap i A-pakten som det vesentligste, tror jeg ikke det kan ha så veldig stor betydning for Sovjet-Samveldets holdning til oss at vi også får hovedkvarteret. Dertil kommer, tror jeg, en annen ting. Det er at hvis Sovjet-Samveldet angriper oss, så gjør det det ut fra en kald strategisk overlegging. Det gjør det fordi det vil ha strategiske fordeler av å kunne eventuelt besette Norge. Det er det som er bestemmende for russerne om de går til angrep, og ikke spørsmålet om hovedkvarteret for nord-regionen er i Norge eller ikke.

Hvis vi altså da resonnerer slik at det betyr ikke så meget fra eller til for Sovjet-Samveldet om hovedkvarteret er her i dette land, det betyr ikke så meget fra eller til for spørsmålet om vi blir angrepet eller ikke, så tror jeg at det sett ut fra vårt synspunkt bare er en fordel å ha hovedkvarteret ikke bare av militære årsaker, men jeg skulle si også av politiske og psykologiske årsaker. Det synes jeg skaper en større forpliktelse for våre allierte i Atlanterhavspakten til å forsvare Norge, og det gjør det utad og innad for vårt eget folk helt klart at Norge vil bli forsvart. Vi har den trygghet som ligger i at vi får dette hovedkvarter. Nettopp ut fra den tanke tror jeg det ville ha en uheldig virkning innad i Atlanterhavspakten om vi skulle avslå å ha hovedkvarteret.

Jeg har ikke forstått det slik at det er den norske regjering som har fremskynnet i og for seg dette tilbud. Så vidt jeg forstår er det kommet et forslag, et initiativ fra de øverstkommanderende for den nord-europeiske region. Det den norske regjering har gjort, har vært at den har sagt at den ikke var uvillig til å ta hovedkvarteret. Hvis da vi, når det er et ønske, et initiativ fra de øverstkommanderendes side, skulle avslå det, må det nødvendigvis skape den oppfatning at vårt medlemskap i Atlanterhavspakten er noe reservert. Jeg tror også man skulle tenke på den siden av saken. Så jeg synes vi skulle gå inn for å få hovedkvarteret hit, idet vi på den måten oppnår større trygghet, og jeg tror som sagt ikke det betyr noe avgjørende for Sovjet-Samveldets holdning.

Watnebryn: Det eksisterer vel knapt noen konkret eller entydig definisjon av begrepet «base». I all fall må vi regne med at det er mulighet for Sovjet til å kunne definere det slik som de ønsker. Jeg har i hvert fall sett slik på det at det er ut fra erkjennelsen av at vi må ha hjelp i krig, at vi har gått inn i Atlanterhavspakten. Men skal det ha noen militær realitet, må man allerede i fredstid ha forberedt de baseringsmuligheter som er nødvendige for at den hjelpen vi kan få, blir effektiv. Det vi har svart på den noten vi fikk fra Sovjet-Samveldet, var at vi ikke skulle ha tropper, skip og fly, men vi har selvsagt ikke kunnet svare at vi ikke ville ha de statiske anlegg som var nødvendige for at den hjelpen vi regnet med å få, skulle kunne bli effektiv.

Jeg ser det slik at om vi etablerer hovedkvarteret, altså kommandoapparatet, her i Norge, så er *det* av langt mindre militær realitet, enn å forberede statiske

anlegg som flyplasser, havner og en bakke-organisasjon. Selv om russerne rent propagandistisk til bruk bl.a. her hjemme kanskje ville angripe dette sterkt, har det for dem på langt nær den militære realitet som dette at vi bygger ut de statiske anlegg som kan ta imot hjelpen. Det utenriksministeren opplyste om Gromykos uttalelse på møtet i Paris, synes jeg også tydelig gir uttrykk for at det er slik de ser på det. Da kan ikke jeg skjønne at det ville være noe fornuftig i å motsette seg at man får kommandoapparatet, hovedkvarteret her, når det er så mange andre angrepspunkter som Sovjet har, som er av langt større militær realitet.

Hambro: Jeg må bekjenne at jeg i alt vesentlig er enig med hr. Vatnaland. Jeg vil ikke være med på i dag å gi uttrykk for en beredvillighet til å akseptere at hovedkvarteret blir lagt i Norge nu. Det er en dårlig prosedyre å si at det ikke er en base etter alminnelig militær oppfatning. Så langt jeg har kunnet følge den, og jeg har konferert med militære som skulle ha noe kjennskap til det, ansees etablering av et hovedkvarter som den viktigste base av alle, og betyr langt mer enn om man stasjonerer noen fly eller annet materiell. I det jeg her sier, ligger ikke at jeg under alle forhold ville være mot å akseptere dette, men jeg vil ha en ganske annen utredning av spørsmålet i dets politiske rekkevidde, enn den vi har fått hittil.

Det er mulig at det militært vil være en fordel å ha hovedkvarteret i Norge, og jeg har ingen innvendinger mot de forskjellige ting som har vært anført angående sammensetningen av de forskjellige staber osv. Men man må være klar over den ting at det er en meget vesentlig forskjell mellom å prosedere på et ytterst omtvistelig grunnlag og å stå noenlunde renhårig og fritt. Det spørsmål som naturlig oppstår, er: Hva følger deretter? Hvis russerne stiller et ultimatum om «Vi vil ikke ha dette», hva akter man så å gjøre? Hvilke tilsagn har vi fått fra våre allierte? Det er naturligvis riktig en del av det som komiteens formann anførte, men det forhindrer ikke at det vil være å bringe Norge i en meget utsatt stilling og gi påskudd til den oppfatning som ikke vil være så merkelig, at det er en ytterst uvenlig handling det vi skrider til på bakgrunn av alt det som er skjedd, ved å innrette hovedkvarteret i Norge. Man må huske på at Norge er i en helt annen stilling enn de andre land. Vi er den eneste av disse stater som er en direkte nabo av Russland, og vi står i et særlig forhold, som vi har gitt uttrykk for på mange måter. De militære hensyn må etter mitt skjønn komme i annen rekke, og om dem kan der naturligvis diskuteres. Det fremgår jo av de forarbeider som utenriksministeren bygget sin utredning på at man i Forsvarsdepartementet hadde vært meget sterkt inne på den tanke at det ville være mer militært heldig om hovedkvarteret ble liggende i England. Jeg våger ikke å uttale meg om det. Jeg tror at både det ene og det annet kan være nyttig. Når hr. Lavik synes å ha den oppfatning at det ville vekke en sterk nasjonal tilslutning om man fikk dette hovedkvarteret i Norge, vil jeg si at han må jo ikke glemme at det i vide kretser i vårt land vil føles som man gjør noe man på forhånd hadde erklært at man ikke ville gjøre. Den nasjonalromantikk som hr. Lavik ga uttrykk for her, er meget menneskelig tiltalende og sympatisk, men jeg tror ikke den har noen reell verdi i en krisesituasjon. Kan vi få en fyldestgjørende beskjed om at våre allierte har den oppfatning at dette er et punkt hvorpå man kan ta en større konflikt med

Russland, så er jeg enig. Kan vi fra våre allierte - og jeg regner ikke her på generalene, for deres evne til å vurdere en politisk situasjon er for meg ikke uttømmende eller tilstrekkelig, og de har vel heller ikke studert forholdene særlig, våre rettigheter, våre forpliktelser, våre tilsagn ad diplomatisk og annen vei - men kan vi få et tilstrekkelig tilsagn om at alle de allierte her står helt solidarisk med oss og er villig til å oppta i første rekke en både politisk og diplomatisk konflikt på det spørsmål, så stiller saken seg noe anderledes. Hittil har vi ikke fått noen melding av den art, og før vi har fått en slik melding, kan jeg ikke være med på å gå til et skritt som jeg, hvis jeg var russer, ville oppfatte som et ytterst uvenlig skritt. Vi må jo være til en viss grad klar over hvorledes den annen part vil oppfatte dette, og vi har ingen grunn til å tvile på at den annen part vil oppfatte det og kan anføre ganske gode grunner for å oppfatte det som et meget aggressivt skritt. Det er en vesentlig forskjell mellom vår tiltreden av Atlanterhavspakten og vår redebøhet til å gjennomføre alle de forsvarsforanstaltninger som det betinger, og en opprettelse av hovedkvarteret i Norge, som jo ingen må være blind for betyr at det blir et hovedkvarter for operasjoner mot Russland. Man har jo gang på gang uttalt noe lettvint i Norge - sist var det formannen i den nye forening «Folk og forsvar» - at fienden er Sovjet-Samveldet. Man glemmer ikke sånt på den annen side. Det skulle mane oss til en viss forsiktighet.

Jeg vet jo ikke om det er meningen å innhente Stortingets samtykke til at hovedkvarteret opprettes i Norge, eller om man bare vil ha en orientering fra medlemmene av denne komite, som jo knapt nok kan uttale seg i og for seg på sine gruppers vegne, da de ikke har hatt anledning til å drøfte det med gruppene. Men hvis man skal avgi sin muntlige erklæring her om hvorledes man ser på det, da ser jeg på det slik som jeg her har søkt å gi uttrykk for, som en foranstaltning som i høy grad må virke provoserende i et øyeblikk hvor vi alle ønsker at det ikke skal gis ytterligere provokasjoner under en meget uklar og meget nervøs opphisset tilstand enn de som allerede foreligger. Jeg håper det er mulig å overveie disse spørsmål på ny og gi oss beskjed om hvor langt man her fra alliert side mener å burde strekke seg, med andre ord om man tillegger dette spørsmål om hovedkvarteret i Norge eller eventuelt i England eller i Danmark en så stor vekt at man ønsker å bringe Norge i en særlig utsatt stilling. Jeg tror ikke tidspunktet er gunstig, og jeg mener det må være fullt gjørlig å påskynne alle de militære foranstaltninger og forberedelser som vi ønsker å treffe, uten på dette tidspunkt å binde oss til å etablere hovedkvarteret i Norge.

Natvig Pedersen: Jeg vil også ganske kort uttale den mening jeg har vært i stand til å gjøre meg opp på grunnlag av den redegjørelse vi har fått om dette spørsmål.

Når det gjelder den formelle definering av begrepene base og hovedkvarter, kan jeg nok tenke meg at utenriksministeren har rett. Men jeg er også av den mening at det er kanskje ikke først og fremst den formelle definisjon som er avgjørende her, om man på rent formelt grunnlag kan avvise en protest. Viktigere er vel det reelle spørsmål og den reelle mening som den andre parten legger i et slikt skritt. Det er

kanskje ikke først og fremst spørsmål om de vil trekke de konsekvenser som formannen nevnte. Der kan jeg være enig med ham. Jeg tror ikke et sånt skritt ville utløse et angrep. Men det er spørsmål om ikke en stormakt kan sette en liten stat som Norge under et så alvorlig press på annen måte at det blir en meget ubehagelig stilling vi kommer i. Derfor mener jeg i sin alminnelighet at det er meget viktig for hvert enkelt skritt vi tar her, å opptre så varsomt og forsiktig som det er mulig. Jeg kan godt forstå at militære sakkyndige innstiller på denne løsning og at det også rent saklig sett er den beste. Men allikevel står det for meg slik at det er ikke det som i siste instans er det avgjørende. Jeg vil heller stille spørsmålet slik: Selv om vi godtar den sakkyndiges vurdering at dette er den beste løsning, når vi veier det mot risikoen, er det da den eneste løsning? Kan det hevdes fra de sakkyndiges side at det er den eneste forsvarlige løsning? Hvis det er det, med andre ord hvis hele apparatet mister sin verdi hvis vi ikke får også dette punkt med, kan det nok være at vi må prøve å overvinne våre store betenkeligheter. Men hvis jeg ikke blir overbevist om at det i dag og i denne situasjon er et absolutt nødvendig skritt, ville jeg for min del foretrukket at man i all fall i denne omgang hadde funnet en annen løsning.

Moseid: Jeg har hele tiden sett og ser fremdeles A-pakten som et nødvendig tiltak for å avverge en ny verdenskrig. Ut fra det resonnement har jeg tillagt det avgjørende betydning at en ikke foretar noe skritt ut over det som er nødvendig for det samarbeid som må finne sted. Jeg var derfor helt enig i og satte stor pris på at vi fikk den ordening med baser som vi har fått, og som vi også har underrettet Sovjet om. Men for min del har jeg ikke noe håp om at Sovjet vil oppfatte dette som noe som ikke har med vår basepolitikk å gjøre. Tvertimot, jeg tror det vil bli oppfattet så ikke bare av Sovjet, men av mange andre, og jeg tror vi vil ha uhyre vanskelig for å nå fram med den betraktning som utenriksministeren har gjort på dette punkt.

Det er godt mulig at rent militært ville det være en fordel å ha hovedkvarteret her i landet. Derover har jeg ikke full oversikt og skal ikke uttale meg noe bestemt om det. Men hvis et skritt som dette skulle føre til at det primære mål for A-pakten - nemlig å avverge en ny verdenskrig - skulle bli svekket, så vil det ut fra mitt syn være det uheldigste vi kunne foreta oss. Det er nemlig arbeidet for avspenning, internasjonal avspenning som vi skulle sette all kraft inn på i ly av det forsvarsforbund som vi har fått i stand. Jeg mener det ville være uhyre farlig, formodentlig ødeleggende, hvis en skulle resonnerer ut fra det syn at krig er uunngåelig. Jeg tror det er riktig, og jeg tror også det er vår plikt å se det slik at mulighetene fremdeles er til stede og at vi må utnytte dem så langt som det overhodet står i vår makt. Jeg kan ut fra dette syn ikke slutte meg til den oppfatning at det ville være riktig å legge hovedkvarteret her i landet, i hvert fall kan jeg ikke gi noen tilslutning til det på dette tidspunkt.

Utenriksminister Lange: La meg først gjøre det klart at Regjeringen har oppfattet det slik at avgjørelsen av dette plasseringsspørsmål helt klart ligger innenfor de fullmakter som Regjeringen fikk ved stortingsvedtaket av 12. mars, spesielt I, som lyder slik:

«Stortinget gir sin tilslutning til iverksettelsen av de planer for opprettelsen av felles kommandosystemer og felles forsvarsstyrker slik som disse planer er framstilt i St.prp. nr. 20 for 1951, og gir sitt samtykke til at Norge tar del i utbyggingen av de felles kommandosystemer etter de retningslinjer som er lagt fram i nevnte proposisjon.»

Det har altså vært Regjeringens tanke at man i dette tilfelle skulle innhente Stortingets samtykke spesielt. Vi har villet orientere disse to komiteer, og setter pris på å høre reaksjonene, men det må bli Regjeringens ansvar å avgjøre saken.

Jeg må tilstå at jeg tror man tillegger den side av saken som her er diskutert, en langt, langt større betydning enn de faktiske forhold tilsier. Vi har i over ett år nå hatt den amerikanske militære rådgivende gruppe i landet. Den er nå, etter som materiellet er kommet og behovet for instruksjonspersonell dermed er økt, vokset så den omfatter 60 amerikanske statsborgere. Der har ikke i den anledning overhodet vært sagt eller rørt ved noen ting fra russisk side. Jeg tror ikke det er noen grunn til å regne med som sannsynlig at opprettelsen av hovedkvarteret for nord-kommandoen i Norge vil bli møtt på noen annen måte. Den uvennlige handling sett med russiske øyne, var at Norge sluttet seg til Atlanterhavspakten. Jeg er helt enig i den vurdering hr. Watnebryn kom med og som også komiteens formann ga uttrykk for at fra russisk synspunkt må det fremstille seg som langt, langt alvorligere at vi forbereder posisjoner, altså bygger ut de statiske anlegg som skal sette oss i stand til å ta imot hjelpen, enn at der kommer endel offiserer som sammen med norske offiserer skal utgjøre dette hovedkvarter.

Jeg tror ikke man tjener vår sak ved å reise tvil om at der er en ganske klar forskjell mellom baser i militær forstand og et hovedkvarter. Der har ikke hos noen av dem som har deltatt i rådslagningene om dette spørsmål, hverken her eller hos våre paktpartnere, overhodet dukket opp den tanke at man her skulle gjøre et brudd på det som er norsk basepolitikk. Det er første gang jeg møter den oppfatning at det skulle kunne fortolkes i den retning, her - altså i denne komite, under det forrige møte og igjen i dag.

Jeg vil be komiteens medlemmer tenke meget nøye over hvordan det ville virke hos våre paktpartnere om vi sa «Nei takk, vi vil ikke ha hovedkvarteret der hvor det ut fra militære overveielser hos overkommandoen anses riktig å legge det.» Jeg tror vi skal være klar over at vår egen holdning til samarbeidsspørsmålene innenfor Atlanterhavspakten har en ganske betydelig innvirkning på de andres interesse i virkelig raskt og effektivt å komme oss til hjelp. Selvhjelp og gjensidig hjelp - det er mer enn fraser, det er en politisk og psykologisk realitet i dette samarbeid, og den krigsforebyggende virkning som hr. Moseid sa var det vesentlige ved Atlanterhavspakten, er jo betinget av at det så raskt som overhodet er mulig, blir bygd opp et felles forsvar, som er så effektivt at det virkelig virker avskrekkende overfor eventuelle angrepslystne.

Jeg tror ikke et øyeblikk, hvis ikke Sovjet-Samveldet allikevel finner tiden inne til å foreta skritt som kan medføre risiko for en storkonflikt, hvis det ikke allikevel ut fra helt andre overveielser finner tiden inne til det, at dette at

hovedkvarteret for nord-avsnittet blir opprettet i Norge, vil kunne tenkes å være det som utløser storkonflikten.

Jeg fikk nærmest inntrykk av, da jeg hørte på hr. Sven Nielsen, at han fremdeles bygget på enkelte forestillinger som nok kunne ha en realitet før vi var med i dette paktsamarbeidet, men som ingen realitet har etter at vi gikk inn i samarbeidet, nemlig det at vi skulle kunne bli liggende utenfor, hvis først storkonflikten kommer. Det var jo nettopp fordi vi gjennom langvarige og inngående diskusjoner og inngående studium sammen med våre nordiske granneland kom til at vi for vårt vedkommende måtte legge til grunn den vurdering at vi, hvis ulykken først var ute, ikke hadde noen sjanse for å holde oss utenfor, at vi gikk inn i dette solidariske paktsamarbeid. Det var fordi vi så vår sikkerhet bedre trygget ved å være med enn ved å stå utenfor. Dette grunnleggende resonnement må vi ikke gi slipp på, og det må vi også ta konsekvensene av. Vi må for hvert skritt vi tar, naturligvis overveie de virkninger det kan ha utad til i forholdet til Sovjet-Samveldet, men vi må sannelig ikke glemme de virkninger det har innad i dette samarbeid som vi er med i, og som vi bygger hele vår sikkerhetspolitikk på.

Det viktigste - det gjentar jeg - er at det så *raskt* som mulig blir bygget opp et effektivt apparat, og som ledd i oppbyggingen av dette effektive felles forsvar, er etableringen av hovedkvarteret for nord-avsnittet av meget stor betydning. Jeg mener vi ville stå uhyre svakt i en argumentasjon overfor våre feller innenfor paktsamarbeidet om vi nå skulle frabe oss dette. Initiativet til plaseringsen i Norge er ikke kommet fra norsk side. Det er kommet fra hovedkommandoen. Danskene derimot har vært meget ivrige for å forsøke å få sikret plaseringsen av hovedkvarteret hos seg. De har gjort det ut fra den vurdering - som også har spillet inn hvor det gjaldt Regjeringens standpunkt til det svar som skulle gis til forslaget om plaseringsen i Norge - at naturligvis øket det vissheten om at hjelpen ville komme og komme raskt, hvis hovedkvarteret ble lagt i landet. Det må være tillatt også for oss å se det som et uttrykk for viljen til å komme raskt med hjelpen at hovedkvarteret blir lagt hos oss, og vi i regjeringen har sett dette som et meget gledelig tegn på at det som vi har håpet på, ser ut til å være en realitet.

Torp: Jeg beklager at jeg ikke hadde anledning til å være til stede i går og høre utenriksministerens redegjørelse i sammenheng. Men så vidt jeg har kunnet forstå, var redegjørelsen bygget på det som var hendt - disse utnevnelsene. Jeg oppfatter det slik at dette vi her drøfter, det som er det primære og sentrale, er et par ting som vi har fått inn som nytt i forhold til de andre spørsmål vi tidligere har behandlet.

Det er klart at det er av veldig stor betydning å gjøre seg opp en mening om dette er å betrakte som en base eller det ikke er det. Hvis det er å betrakte som en base, er det i grunnen i strid med de beslutninger vi har fattet. Og hvis vi vil endre dette, må vi bringe saken inn for Stortinget, idet det har vært en forutsetning for beslutningen.

For mitt vedkommende kan jeg ikke se det slik. Jeg kan ikke se at dette er noen base i den forstand som vi har behandlet spørsmålet. Det er i høy grad et

organisasjonsspørsmål, som henger sammen med det vi er gått inn i når det gjelder hele A-paktsamarbeidet. Det er en vurdering av hvor man med det største held kan ha et hovedkvarter. Det har jo vært slik at man har søkt å ha hovedkvarteret der hvor man var tryggest - det har den siste krigen vist oss. Man flyttet ikke hovedkvarteret midt opp i sentrum av krigen. De hadde det i ethvert fall slik at man i størst mulig utstrekning skulle være sikker på at man kunne bevare hovedkvarteret som den øverste ledelse av krigen. Det var erfaringen.

Jeg kan godt se det som hr. Hambro og andre var inne på, at dette kan ha sine virkninger i forhold til Sovjet-Unionen. Hr. Hambro sa også at det var sagt et sted - jeg var ikke oppmerksom på det - at fienden det var Sovjet-Unionen. Ja, jeg sa det åpent i Stortinget. Jeg sa at krigen truer bare fra en side, og vi kan vel ikke ha noen delt mening om at det er så. Vi er oppmerksom på at det kan gi påskudd. Men jeg tror ikke - i likhet med hva utenriksministeren sa - at dette reelt betyr noe fra eller til for Sovjet-Unionen for hvorvidt de vil gå inn i Norge eller la være å gå inn i Norge. Det kan være et påskudd hvis forholdene for øvrig ligger til rette for det. Enten vi sier jatakk til å ta imot hovedkvarteret her, eller vi sier neitakk vil spille nesten den samme rolle i det faktiske forhold når det gjelder Sovjet-Unionen.

Vi må være klar over at dette vårt samarbeid vil ha innflytelse på mange måter. Jeg vet ikke om dette er det siste skritt, jeg kan tenke meg flere. Når vi først skal så langt at vi skal bygge opp dette felles-forsvar, må det nødvendigvis influere både på oss og våre handlinger, og på de gamle tilvante former som vi har vært vant til å tenke i. Vi er nødt til det hvis vi skal forandre noe. For å si det slik: jeg skulle gjerne sett at spørsmålet ikke forelå for oss, at vi hadde sluppet å ta det spørsmål opp akkurat i dag. Det kan lett tenkes, ut fra min vurdering at vi både innad og utad kunne hatt det lettere hvis de hadde lagt hovedkvarteret i England. Jeg kunne godt tenke meg det. Men når det foreligger, synes jeg at de vanskeligheter som tårnes opp her, er i intet tilfelle større - det er kanskje riktigere å si at de er ikke andre, enn dem vi allerede har visst måtte komme hvis motparten ønsket å reise dem.

Jeg har ikke drøftet spørsmålet i mitt styre i gruppen eller i selve gruppen, men for meg står det slik, at når spørsmålet er forelagt oss i den form som jeg forstår at det foreligger i dag, vil jeg være med på at vi svarer ja til dette at vi påtar oss de vanskeligheter som er forbundet med å ha hovedkvarteret i Norge. Jeg tror det militært sett er til styrke. Hvordan det ellers kan virke, er i aller høyeste grad et vurderingsspørsmål.

Sven Nielsen: Jeg skulle bare ønske at den ærede utenriksministers resonnement var helt riktig. Jeg vil også si at det var meget i hans innlegg hvor det gjaldt de militære fordeler for Norge, som jeg er helt enig i, også det at situasjonen er slik at det må handles raskt på alle hold som gjelder vår beredskap. Det hadde naturligvis vært det behageligste i så henseende at vi hadde hatt baser i Norge. Det kan godt være at det var den første politiske bommert vi gjorde, at vi satte det som betingelse ikke å ha baser først overfor våre allierte og så forsikret det samme overfor russerne. Det kan være at det er som formannen sa, at det er ikke bare mulig, men sannsynlig at det for russerne spiller liten rolle enten vi har baser eller ei. De

har plasert oss der de mener vi står, enten vi gjør det ene eller det annet. Men det er bare det at vi har for det første likeoverfor våre allierte tatt det forbehold at vi ikke vil ha fremmede baser her i landet, og at russerne betrakter dette som en base kanskje mer enn noe annet at de legger selve hovedkvarteret hos oss, det er jeg ikke et øyeblikk i tvil om. Dessuten har vi på direkte forespørsel fra Russland erklært at vi ikke ville ha disse basene i landet. Det er da ikke morsomt å gå fra det. Det har i all fall hitinntil ikke vært alminnelig norsk politikk at man går fra det man en gang har sagt.

Jeg er heller ikke enig med utenriksministeren i at det at vi har amerikanske instruktører, er det samme som at vi legger hovedkvarteret her. Det er noe helt annet. Når vi tidligere har kjøpt våpen f.eks. fra Tyskland, har vi også hatt tyske instruktører. Det er en alminnelig sak.

Jeg er enig med utenriksministeren i at vi skal ikke reise noen tvil utad. Det er innen denne forsamling vi reiser tvil, og det må vi ha lov til, når vi blir avesket hvordan vi ser på dette spørsmål. Jeg vil tilføye til slutt at hvis det viser seg absolutt best, alle forhold tatt i betraktning, at vi må ha hovedkvarteret her, vel så får vi ha det. Men jeg må si at jeg for min del så helst at det ikke kom her.

Bratteli: Jeg hadde dessverre ikke høve til å være i denne komite i går, så jeg kjenner bare den aktuelle sak etter å ha gjennomlest det PM som har vært utlagt på Stortingets kontor i dag, og som er nokså utførlig. Det er et par ting i denne sammenheng som jeg føler trang til å si. For det første vil jeg gjerne si i sin alminnelighet om den pågående utbygging av Atlanterhavspakten, at jeg for min del ville være veldig betenkt hvis A-pakten i den nåværende internasjonale situasjon i det vesentlige ble begrenset til utveksling av papirer og dokumenter, oppsetting av felles formuleringer o.s.v., men at utbyggingen av de militære styrker i Europa innenfor hvert enkelt deltakerland fortsatte i det vesentligste som om A-pakten i det hele tatt ikke eksisterte. Jeg tror det er av avgjørende betydning, hvis A-pakten i det hele tatt skal fylle det formål den er tiltenkt, at den bygges ut - og nettopp i denne tid - på en slik måte at den nødvendigvis også må virke inn på arbeidet med de militære organisasjoner i de enkelte deltakerland. Jeg tror for mitt vedkommende at det ville være galt også å stille opp som en slags rettesnor for dette arbeid, eller som en slags begrensning for den reelle utbygging av A-pakten, at en så å si i størst mulig utstrekning skulle sikre seg mot at de enkelte lands militære organisasjoner ble påvirket av utbyggingen av A-pakten. Hvis den i det hele tatt skal få den militære betydning den er tiltenkt, er en nødt til på en rekke områder å gå til tiltak som selvsagt vil ha en ganske betydelig innvirkning på de militære organisasjoner i de enkelte land.

Det er vel så med ethvert forsvarstiltak at det for dem som setter det i verk, først og fremst skal tjene en sikringseffekt. Men like sikkert er det vel også at ethvert praktisk forsvarstiltak på sett og vis innebærer en viss provoserende effekt overfor den annen part i den motsetningenes verden vi lever i. Og jeg er klar over at vurderingen i det enkelte tilfelle av hva der har størst vekt - enten den sikringseffekt en søker, eller den provoserende effekt den kan ha på en potential motstander - kan

ofte være vanskelig. Men jeg vil også legge noen vekt på et ord som har vært brukt endel i diskusjonen i enkelte andre land om A-paktproblemer, og som jeg tror at også vi bør legge oss på sinne når vi skal behandle disse spørsmål i en vanskelig tid, og det er det, at man kan ikke begå selvmord av frykt for døden.

Jeg er klar over at spørsmålet om plasingen av hovedkvarteret for Nordregionen, som er en meget begrenset del av Europa, har nær sammenheng med en rekke grunnleggende spørsmål i forbindelse med A-pakten. Men jeg er for min del ikke istand til å se selve dette spørsmål om plasingen av hovedkvarteret som noe grunnleggende spørsmål. I den sammenheng vil jeg gjerne si et par ord om dette med realiteten i «baser». Jeg er i og for seg enig med hr. Natvig Pedersen som jeg tror det ville være en fordel at man der i ethvert fall ikke bare holder seg til juridiske fortolkninger, men prøver også å få tak i den realitet en legger i spørsmålet om baser, og den realitet som det må antas at russerne legger i dette spørsmål.

Når jeg for min del er enig i den formulering av basepolitikken som det har vært uttrykk for fra norsk side, henger det sammen med en ganske bestemt ting, og det er at ut fra hele vårt syn skal A-pakten først og fremst ha en krigsforebyggende virkning, og vi ønsker at utbyggingen så langt det er mulig skal skje på en slik måte at det direkte er klart at dette er krigsforebyggende tiltak. Det russerne, etter min oppfatning, med rette ville kunne frykte når en snakker om baser, det er at der i Norge ble foretatt en militær oppladning av fremmede stridskrefter, som kunne brukes i et angrep på Sovjet-Samveldet. Det ville være en basepolitikk som russerne med rette kunne frykte, for da kan en i en motsetningenes verden ikke vite hva motstanderen mener med plasingen av stridskrefter, som både kan brukes til forsvar, men også kan brukes til angrep. Jeg tror ikke det er noe fornuftig menneske hverken i dette land eller i Russland som tror, at en stab på et meget lite antall høyere offiserer kan brukes til noe angrep. Det er ikke et skritt i retning av en slik oppladning som russerne kan frykte, og som jeg for min del er enig i at vi bør frata russerne frykten for for så vidt Norge angår ved ikke å gå med på en slik oppladning av militære styrker i vårt land.

Jeg tror derfor at det ikke er bare nasjonalromantikk det hr. Lavik var inne på i forbindelse med spørsmålet om plasingen av dette hovedkvarteret, selv om han har sin egen særegne form å si tingene på. Jeg tror oppriktig talt at det er ganske vide kretser av det norske folk som vil se en plasing av dette hovedkvarteret i Norge som en bekreftelse på at Atlanterhavspakten er en realitet, og at det for Norges vedkommende i vårt forhold til Atlanterhavspakten i det hele og den realitet den kan ha for oss, betyr den størst mulige sikkerhet for at vi kan få hjelp. Jeg tror oppriktig talt at det er vide kretser i det norske folk som vil komme til å se det på den måte.

Jeg vil gjerne nevne en spesiell uttalelse som kom fra hr. Sven Nielsen. Jeg vet ikke om han mente det ordrett slik som det ble sagt. Det ville være bra om det ble klarlagt, hvis han ikke mente det ordrett slik som det måtte oppfattes. Men han sa i ord, som måtte forstås som han ga uttrykk for sin egen oppfatning, at det skritt som ble foretatt betød at Norge gjorde noe som det vanligvis ikke gjør, nemlig å gå fra det man en gang har sagt. Jeg oppfatter ikke denne eventuelle plasing av

hovedkvarteret i Oslo som at man går fra noe som helst Norge tidligere har sagt, og jeg kan vanskelig forstå at det heller kunne være hr. Sven Nielsens mening, selv om det var det han faktisk sa her. Alle forhold tatt i betraktning - de grunner som er anført i det PM jeg har lest om dette, det som er sagt her i dag, og også med betydelig vekt på det forhold at jeg tror en ville komme opp i helt umulige forhold innenfor Atlanterhavspaktens europeiske deltakerland, hvis en dem imellom skulle få en diskusjon på det grunnlag at en så å si skulle søke å unngå å få plasert i sitt eget land innretninger og administrative apparater, som nødvendigvis må bygges ut hvis A-pakten overhodet skal bli en realitet - tror jeg derfor en vil komme i en helt umulig stilling hvis en skulle bli nødt til å diskutere tingene på den måte deltakerlandene imellom. Og jeg vil derfor si at jeg for mitt vedkommende i grunnen vesentlig imøteser at der vil oppstå visse praktiske vanskeligheter i forbindelse med denne ordning - de som henger sammen med kontorlokaler og boliger, men også i det hele ved at vi får dette hovedkvarter plasert her.

Jeg vil i den sammenheng si selv om bare utenriksministeren er til stede, at jeg for min del ville sette stor pris på, når nå under alle omstendigheter formen for dette hovedkvarter for Nordregionen blir klarlagt, at en da også - om det er mulig hurtigst mulig få klarlagt hvordan vi selv skal ordne ledelsen av de norske militære styrker, og derunder også endel vesentlige spørsmål som henger sammen med fredsorganisasjonen av de norske militære styrker, som jeg tror det ville være gunstig å få løst så hurtig som mulig når denne sak nå blir klar.

Smitt Ingebretsen: Jeg tror hr. Hambro har rett i at anbringelsen i Norge av hovedkvarteret for den nordlige del vil av Russland bli oppfattet som en uvennlig handling, men jeg vet ikke noen ting vi kunne foreta oss, som Russland ikke vil oppfatte som en uvennlig handling. Jeg ser det slik at vi har tatt det avgjørende skritt da vi sluttet oss til Atlanterhavspakten. Vi har valgt side. Og russernes innstilling til oss er bestemt av dette første og avgjørende skritt. Alt hva vi etter det skrittet foretar oss, vil de betrakte med mistenksomhet og vil de legge et eller annet uvennlig trekk i.

Hvis det var så at vi her sto overfor spørsmålet om hvorvidt vi skulle stå ved hva vi har sagt og forpliktet oss til, eller om vi skulle gå fra det, så var mitt standpunkt gitt. Jeg mener at det man har forpliktet seg til, må man stå ved. Men jeg ser det ikke slik. Jeg synes ikke problemet ligger slik an. Jeg har i all fall alltid oppfattet en militær base som en oppsamling av tropper, en oppladning som i et gitt øyeblikk kan settes inn og som man har anbrakt på det sted hvor man har basen, fordi man derfra raskere kan sette inn disse tropper enn om de var blitt på sine hjemsteder. Jeg ser ikke det at man nå får et hovedkvarter her som om man etablerer en base. Med andre ord: Jeg ser det ikke som om man går fra den forpliktelse man har tatt på seg. Jeg ser det som skjer som et naturlig ledd i den administrative oppbygging av mulighetene for et forsvar av Norge og av det nordvestlige Europa. Jeg er ikke i tvil om at russerne vil hevde en annen oppfatning. Men den som har fulgt med i Moskvas kommentarer til hva der er skjedd i Norge og i Vest-Europa eller i Amerika i de siste år, må ha fått et levende og helt overbevisende inntrykk av

at hva der enn skjer, så fortolkes det fra Moskva slik som det passer inn i russisk politikk. Ingen kan hindre at russerne i tilfelle skal oppfatte det som om dette er en base, og at det med andre ord er et uttrykk for at vi går fra en inngått forpliktelse. For oss må det være avgjørende at vi selv vet, at vi forsøker i ånd og sannhet å følge den linje som vi har sagt at vi vil følge.

Man må også være klar over - slik ser jeg det i all fall - at her er det ikke bare spørsmål om hvorledes situasjonen vil bli oppfattet av Sovjet-Russland. Det er også i høy grad spørsmål om hvorledes den vil bli oppfattet av våre allierte. Vi har valt side. Det er det som er utgangspunktet for det hele, og vi kan ikke da foreta oss noe som vil bringe oss i et tillitsfullt forhold til Sovjet-Russland. Men vi kan meget vel komme til å foreta oss ting som vil skape en viss kjølighet, visse vanskeligheter i samarbeidet med våre allierte, i samarbeidet med dem som vi bygger vår sikkerhet på. Når hovedkvarteret legges i Norge, kan det bringe oss visse ubehageligheter i forhold til Sovjet-Russland, men jeg kan ikke la være å tenke på hvilket uttrykk det er for at det menes alvorlig med at Norge skal forsvares. De fleste av oss hadde kanskje ventet at dette hovedkvarteret var blitt lagt til London. Var det blitt det, tror jeg mange mennesker sikkert jeg selv også, ville følt det slik at våre allierte betraktet Norge som en utpost, som de ganske visst ville yte sitt til å kunne forsvare, men det var en utpost som man i tilfelle fikk gi opp hvis situasjonen gjorde det naturlig. Men når de anbringer hovedkvarteret her, synes jeg det er naturlig å oppfatte det som Norge betraktes som en posisjon i Europa som det er naturlig og selvfølgelig å forsvare, ikke bare fordi de har inngått visse forpliktelser overfor Norge, men av hensyn til helheten. Jeg ser anbringelsen av hovedkvarteret her som en sikkerhet for at vi hører inn i et forsvarssystem, hvor vi ikke bare er en eller annen vanskelig utpost, en eller annen liten alliert som man har lovet å hjelpe så langt som det er mulig å hjelpe, men at vi virkelig hører med i det system som skal forsvare hele den vestlige del av verden.

Jeg er klar over at det er et stort ansvar ved å si at man aksepterer at hovedkvarteret legges her, med alle de muligheter det innebærer, for ytterligere å tilstramme vårt forhold til Sovjet-Russland, men jeg kan heller ikke se det annerledes enn at når vi har tatt det første og avgjørende skritt, så må vi også ta dette. Det er nødvendig av hensyn til oss selv og av hensyn til samarbeidet med de allierte, på hvis samlede innsats hele vår fremtid beror.

Lavik: Då eg ba om ordet, var det for di eg ville svara hr. Hambro med nokre ord, serleg for den vesle invitten han gav meg. Den vyrde utanriksministeren har svara og brukte då noko av den same argumentasjon som eg hadde tenkt å bruka, og brukte det sjølv sagt på ein betre måte enn eg kunne gjera.

Eg trur hr. Hambro har rett i at Sovjet vil prosedera og seia som så til dette som me no gjer - eg tenkjer på å få hovudkvarteret her i Noreg - at dette er ei uvennleg åtferd, ja det er ei aggressiv åtferd. Eg kjenner meg viss på at dei vil argumentera slik. Men hr. Hambro veit, og eg veit også, at kva me enn gjer for å styrka forsvaret vårt og stodi vår, så vil Sovjet sjå på det som ein uvennleg ting og argumentera mot det. Eg skjønar det slik at hr. Hambro var redd denne russiske

reaksjonen i fall hovudkvarteret vart lagt her til Noreg. Eg òg kan seia at eit stykke på veg er eg redd ein slik russisk reaksjon. Eg likar han ikkje, og ville gjerne vera fri han. Men der er ein ting som eg er meir redd, og det er ein annan reaksjon, reaksjonen til den andre sida. Det var den utanriksministeren streka så sterkt under.

Eg skjønar stoda slik at det er ikkje Noreg som har bede om at hovudkvarteret for nord-regionen skal verta lagt til landet vårt, men at det er dei militære autoritetar som har funne at det var *best* å leggja hovudkvarteret her i Noreg. Dei militære autoritetar har vore her og sett på stoda, korleis ho ligg til rettes, og dei har teke - reknar eg med - både strategiske omsyn og politiske omsyn. Likevel har dei funne det slik at det er best å leggja hovudkvarteret til Noreg. Eg trur dei har gjort det ut frå strategiske og militære vurderingar. Eg ser det òg slik at det har eit nasjonalt verd at hovudkvarteret vert lagt til Noreg. Me kan vel taka det slik at ein slik ting provar at Noreg skal forsvarast.

Og no er det ein ting eg er meir redd enn den russiske reaksjonen, og det er om vi skulle koma med *avslag* til våre allierte, og seia at me vil ikkje ha hovudkvarteret i Noreg. Slikt er eg redd for. Då ville dei koma til å reagere like overfor oss. Eg meiner at både politisk og militært sett ser Sovjet på heile Noreg som ein «base». - Når eg brukar eit slikt uttrykk som base her, så vil eg gjera merksam på at eg brukar det i hermeteikn. - Dei ser det på den måten for di me har gått med i Atlanterhavspakti. Men når det gjeld stoda til Russland, har eg hug til å seia at skal me stå *trygt* andsynes Russland, må me stå *sterkt*, og nett dette at me står sterkt, er den einaste tingen som Sovjet verkeleg er redd.

Eg meiner, - eg tek opp att det - at når hovudkvarteret vert lagt her til Noreg, so fortel det oss at Noreg skal forsvarast. Det fortel det på ein tydeleg og sterk måte. Eg har ikkje noko imot at hr. Hambro kallar dette «nasjonalromantikk», men eg ser det som ein stor realitet, Noreg skal forsvarast. Så reknar eg òg med at dei militære autoritetane har drøfta dette spørsmålet om baser, og kva som kan *reknast* for baser, og kva som ikkje kan reknast for baser. Eg reknar med at dei har kjennskap til vår stode. Dei veit nok at me har gjort vedtak om at me ville ikkje ha nokre militære baser her i fredstid. Eg reknar med at dei har drøfta spørsmålet: kva som er militære baser og kva som ikkje er militære baser, og dei har då ut frå si vurdering kome til det at dei vil leggja hovudkvarteret her i Noreg.

Utenriksminister Lange: I tilslutning til hr. Bratteli vil jeg også si at jeg håper hr. Sven Nielsen ikke mente akkurat det han sa da han karakteriserte dette å si Ja til å ha hovedkvarteret for Nordregionen i Norge, som jevngodt med å gå fra det vi har sagt. Jeg tror jeg kan si med ganske stor sikkerhet, at det vil bli meget vanskelig å vinne forståelse for at vi setter dette med plasseringen av hovedkvarteret i forbindelse med basespørsmålet i det hele tatt. Det er i alle de diskusjoner jeg har hatt anledning til å delta i, og som jeg har hatt anledning til å lese referater fra, så helt åpenbart at det ikke vil falle noen av våre paktfeller våre allierte, inn å kalle et hovedkvarter for en base. Jeg tror de vil ta det som et uttrykk for en meget høy grad av nervøsitet hos oss, hvis vi på det grunnlag - at dette ville være et brudd på vår

erklærte basepolitikk - skulle si nei takk til å ha hovedkvarteret her i landet, og jeg tror ikke det på noen måte vil gagne oss å gi våre allierte et slikt inntrykk.

Til hr. Bratteli vil jeg gjerne si at jeg alt forrige gang var inne på de følger opprettingen av hovedkvarteret for Nordregionen må få for våre indre kommandoforhold. Det er en sak som i høy grad er forsvarsministerens sak, og jeg føler meg helt sikker på at det, så snart han er tilbake, og det vil ikke gå lenge til nå - vil bli tatt opp og avklart. Det er ganske klart at vi kan ikke ha noen mellomtilstand der. Det må være klarhet i de spørsmål fra det øyeblikk overkommandoen trer i funksjon.

Formannen: Hvis vi skal være ferdige til kl. 18, må jeg henstille til de etterfølgende talere å fatte seg i relativt korthet, og helst holde seg innen 5 minutter.

Hernæs: Da vi behandlet forsvaret av A-paktens stater, var det er ufravikelig krav fra Norges side at vi skulle ha en nordeuropeisk kommando. Vi tenkte kanskje ikke den gang på hvor den skulle ligge, men jeg følte meg noe lettet da jeg så et forlydende om og nå hørte av utenriksministeren at de militære har funnet ut at det er riktig å legge den til Norge. Jeg ser det slik at vi kan ikke bestandig være nervøse for hva russerne tenker om det enkelte spørsmål. De kommer allikevel stadig med angrep på oss om at vi bare ruster for å angripe, og bygger ut våre baser. Det kan da ikke være verre å få overkommandoen her, som ikke har bemannede baser for angrep. Så vidt jeg forsto er det en admiral som skal være øverstkommanderende. Det betrakter jeg som en stor fordel, særlig da vi har hatt visse vanskeligheter med Marinen her. Når man får en engelsk admiral som øverstkommanderende, som har kommandoen helt fritt, må det føles som en betryggelse og ha løst vanskelige spørsmål. På den annen side ser jeg helst at hovedkvarteret ikke bør være i Oslo, men helst noen mil herfra.

Kjøs: I komiteens forrige møte ga jeg ganske klart uttrykk for mitt syn på dette spørsmål, nemlig at ut fra en militær vurdering er det riktig å legge hovedkvarteret hit til Norge. Der har vært enighet på dette punkt hos de militære myndigheter som har behandlet dette spørsmål. Våre egne militære sjefer er kommet frem til det resultat. I Danmark, som ønsket å få hovedkvarteret lagt til sitt land, innrømmer de også at det er riktig å legge det hit til Norge. Etter det som er opplyst, arbeider de for å få et fremskutt hovedkvarter lagt til sitt land. Da øverstkommanderende for Nordregionen og øverstkommanderende for flystyrkene i Nordregionen kom hit, kom også de til det resultat at det vil være hensiktsmessig å legge hovedkvarteret til Norge. Det kan vel derfor ikke herske noen tvil på dette punkt om at det ut fra et militært synspunkt er det riktige. Vi har arbeidet for å få en øverstbefalende i Nordregionen, og jeg synes derfor ut fra det vi selv har arbeidet for, at denne utvikling er naturlig. Og jeg synes det ville være uheldig om oppbyggingen av det felles kommandosystem og det som står i nøye forbindelse med kommandosystemet, nemlig oppbyggingen av de felles forsvarsstyrker, skulle bli forsinket. Jeg vil gjenta det jeg sa igår, at det arbeid må påskynnes mest mulig og

i forbindelse med det også klarleggingen av våre egne kommandoforhold, altså de norske militære myndigheters kommandoforhold.

Selvsagt er jeg klar over at plaseringen av hovedkvarteret må sees også under utenrikspolitisk synsvinkel. Der ser jeg slik på dette forhold, at hvis russerne ønsker å gjøre et fremstøt mot oss, så finner de nok det grunnlag som de synes de behøver for å gjøre det. På den annen side mener jeg det er nødvendig også å se dette spørsmål i forhold til våre allierte innen A-pakten. Jeg har alltid fremhevet meget sterkt at jeg legger stor vekt på at man kan få sammensveiset medlemsstatene mest mulig, og ut fra vårt synspunkt ser jeg dette som et middel til at vi kommer i nøye tilknytning til de to store stater innenfor A-pakten, Amerika og Storbritannia som vi har særlig interesse av å knytte fast bånd med. Og dette at vi ønsket å få en øverstkommanderende for Nordregionen, var særlig betinget av at vi dermed skulle være sikre på at våre nasjonale interesser og forsvaret av Nordregionen deriblant vårt eget land, skulle bli tatt hånd om på en betryggende måte. Jeg kan ikke se det annerledes enn at det som vi nå står i begrep med å etablere, nemlig hovedkvarteret for Nordregionen hos oss, er et middel til å virkeliggjøre den tanke. Alle hensyn tatt i betraktning mener jeg derfor, at vi bør være med på å ta imot hovedkvarteret her i vårt eget land.

Sven Nielsen: Jeg skal svare på et spørsmål fra hr. Bratteli. Jeg er ikke i tvil om at det fra russernes standpunkt fortoner seg som om vi går fra en forpliktelse vi er gått inn på. Med hensyn til definisjonen av «base» kan jeg nevne at jeg i dag morges traff en av våre generaler, den av våre generaler hvis judicium jeg uten sammenligning - uten forkleinelse for de andre - setter høyest. Han hadde sett i avisene at det var tale om å legge hovedkvarteret i Norge, og han sa, at hvis noe er base, så må det da sannelig være selve hovedkvarteret. Det var nå hans mening. Jeg ble ikke påvirket av ham, for jeg hadde det samme standpunkt før. Jeg har ansett det å gå med på opprettelse av hovedkvarteret i Norge, som stridende mot det vi tidligere har sagt til Russland, og det har i høy grad, jeg kan si avgjørende påvirket mitt standpunkt til saken.

Jeg vil til slutt gjenta hva jeg har sagt før, at jeg er fullt oppmerksom på fordelene. Jeg så gjerne at vi hadde hovedkvarteret i Norge som et pant på at vi blir hjulpet. Det turde for øvrig være unødvendig, for det er forsikret så ofte. Jeg er også oppmerksom på at vi må ta meget hensyn til reaksjonen hos våre allierte. Der er ikke tale om noe avslag fra vår side, det er greit. Vi kommer ikke med noe avslag. Vi tar ikke noen av disse skritt uten i forståelse med våre allierte. Vi har også like overfor dem satt som en betingelse for vår deltakelse i pakten, at vi ikke vil ha baser her i landet i fredstid, og det måtte kunne gå an å gjøre det klart for dem. Hvis de mener at situasjonen er slik at de militære hensyn veier så tungt, at vi alle forhold tatt i betraktning bør legge hovedkvarteret i Norge, er det greit at vi bryter ikke med våre allierte med et avslag.

Selvik: Når dette spørsmål er reist - og vi har selv krevet en avsnittskommando for Nord-Europa - vil jeg ikke være med på å advare mot at

hovedkvarteret blir lagt i Norge. Våre allierte må nødvendigvis oppfatte et norsk avslag som en reservasjon i selve vår holdning til A-pakten, som formannen sa det, og vi må vokte oss for å skape et slikt inntrykk. Og skulle så det skje, at Sovjet-Samveldet får snusen i at Norge vegrer seg ved å ta mot hovedkvarteret, er jeg langt mer engstelig for Moskvas reaksjon på det enn jeg er redd deres forbitrelse over at vi tar imot hovedkvarteret. De vet at det pågår drøftelser om hvor hovedkvarteret skal ligge. De bør ikke få inntrykk av at Norge er redd for å ta imot det. Det kan gi dem grunn til å tro at det er mulig å drive oss ut av A-pakten, og utløse en verre nervekrig mot oss enn en eventuell protest mot at vi tar imot hovedkvarteret.

Hva realiteten i saken angår, er det mulig at hr. Bratteli har rett i at hvor hovedkvarteret skal ligge, hører ikke til de grunnleggende spørsmål, men jeg ser det likevel på samme måte som hr. Smitt Ingebretsen, at det er av større verdi for oss at det ligger i Oslo enn at det blir liggende i London. Jeg tror at en stor del av det norske folk også vil se det på den måte. Jeg legger dessuten stor vekt på det moment som hr. Watnebryn nevnte, at nettopp fordi der er reservasjoner i vår basepolitikk, vil det være av spesiell betydning at vi får hovedkvarteret hit. Jeg ser i det en garanti for at det vil bli lagt alvor i det arbeid som er nødvendig, for utbygging av de baser som skal formidle den hjelp som vi i påkommende tilfelle trenger.

Hambro: Når vi drøfter spørsmålet om baser, er det ikke for meg avgjørende hvorledes Russland oppfatter det, men det avgjørende for meg er hvorledes jeg selv oppfatter det. Jeg mener at vi har et dårlig moralsk grunnlag å stå på, og jeg liker ikke å føre prosess på et grunnlag som jeg selv mener er dårlig.

Utenriksministeren sa at spørsmålet var ikke berørt i de samtaler som var ført, eller i de dokumenter han hadde hatt anledning til å lese. Det vil vel bare si at spørsmålet ikke har vært reist. Jeg spurte om der var foregått drøftelser på det diplomatiske plan som kunne gi oss noen art av sikkerhet for at man vil støtte dette helt ut. Men spørsmålet er ikke blitt besvart, og jeg går da ut fra at det *ikke* har vært slike drøftelser. Og jeg, for min egen del, er aldri villig til å legge landets skjebne i hendene på en komite av generaler, hvor ingen av utlendingene har noe sikkert eller trygt kjennskap til norske forhold.

Utenriksministeren sa at etter den fullmakt Regjeringen hadde fått, var det ikke nødvendig for Regjeringen å drøfte dette spørsmål med Stortinget. Jeg er ikke enig i den fortolkning. Skulle den være riktig, ville det være nødvendig å bringe spørsmålet opp i Stortinget for å gjøre klart hvor vidt den fullmakt går. Jeg har for min del aldri tenkt meg, og ville aldri ha vært villig til, å gi Regjeringen en fullmakt til å handle på et så vidt område uten å drøfte med Stortinget hva der skulle gjøres. Man må også være oppmerksom på at denne komite har rett til å forlange at et hvilket som helst spørsmål blir bragt inn for Stortinget. Det ville også måtte komme under overveielse. Det jeg har ønsket og det jeg har bedt om, er å få en større sikkerhet enn den vi har i dag. Vi har alle et pinlig inntrykk av at avgjørelser blir truffet på meget ufullstendig grunnlag og uten at der er adgang til å få dem gjennomdrøftet med Stortinget, og at de blir truffet på et plan hvor ingen andre av de politiske partier enn Regjeringens egne er til stede og har adgang til å gjøre en

mening gjeldende. Jeg finner det ufyldstgjørende, og jeg finner det farlig i en kritisk situasjon.

Moseid: Jeg har inntrykk av at vi er glidd inn på den samme debatt som vi hadde da vi drøftet basespørsmålet. Det ble også den gang anført at det militært selvfølgelig var en fordel at vi hadde styrker her i landet, og det ble også den gang advart mot å motsette seg det standpunkt av frykt for at våre allierte kunne se det som en reservasjon, som man ikke godt kunne godkjenne i dette samarbeid som A-pakten er. Det viste seg imidlertid at våre allierte forsto det norske syn meget godt, og det oppsto ikke noen vanskeligheter ved det spørsmål - etter hva vi har fått opplyst i hvert fall. Jeg tror for mitt vedkommende at denne sak ligger parallelt med det spørsmål vi har diskutert før. Jeg tror ikke det er noen her som har uttalt seg om at vi skulle gi et blankt avslag hvis det blir stillet som en betingelse for fortsatt samarbeid i A-pakten. Men jeg har ikke forståelse av at saken ligger slik an. Jeg tror at det spørsmål overhodet ikke har vært reist, og da kan en jo slett ikke vente at de allierte skal reise det hvis de anser det for få være en fordel militært å ha hovedkvarteret her.

Nå er det helt klart etter den debatt som har foregått her, at der er to forskjellige syn på hvorledes hovedkvarteret står i forhold til den stilling vi har tatt til vår basepolitikk. Jeg synes da at det hadde vært nokså rimelig at man hadde undersøkt hvorledes våre allierte ser på det syn som er kommet frem her, at det er forbundet med ganske stor risiko, og at det er i den grad tvilsomt hvorvidt det er i overensstemmelse med det vi før har besluttet og uttalt, at det kan bli en meget svak plattform for vårt moralske forsvar.

Osland: Jeg skal bare kort og godt si at dersom vi skulle votere i dag over spørsmålet om hvorvidt hovedkvarteret skal legges til vårt land, ville jeg stemme mot. Hvis vi utelukkende skulle regne med at en krig er uunngåelig, så spiller det naturligvis ingen rolle for vårt forhold til Sovjet om hovedkvarteret blir lagt i vårt land. Men vi går vel alle omkring med håpet om at det skal skje en avspenning i disse forhold før eller senere, slik at de fredelige forhold kan gjenopprettes. Og av den grunn, og fordi vårt land er nærmeste nabo til Sovjetsamveldet, og fordi vi er en liten nasjon, tror jeg det ville være det heldigste om vi ikke figurerte i brennpunktet for operasjonene. Jeg har imidlertid fått det inntrykk etter utenriksministerens tale tirsdag og hans bemerkninger i dag, at saken i realiteten er avgjort, og jeg ville gjerne høre med utenriksministeren om så er tilfellet. Hvis den oppfatning er riktig, vil jeg henstille til departementet at den offisielle kunngjøring om saken ikke formes i retning av at vårt land har stillet krav om å få hovedkvarteret hit, men at det er et skritt som er tatt etter samråd med paktens militære sjef.

Torp: Hr. Hambro sa at han gjerne ville ha større trygghet ved å få besvart spørsmålet om der var ført noen diplomatiske forhandlinger. Jeg vet ikke om saken ligger slik an at det overhodet har vært mulig, men det kan vel heller ikke være avgjørende i denne forbindelse. Når det gjelder fullmakten, så har jeg ikke dens

ordlyd for meg, men jeg skulle nok tro at hvis vi ser den på bakgrunn av både debatten, som vi hadde forut for den, og den tekst vi kom frem til, at dette må ligge innenfor denne fullmakt. Dette er jo mer eller mindre en del av organiseringen av hele A-paktsamarbeidet. Jeg er enig i at det er vel kanskje ikke av de største.

Jeg er klar over at denne komiteens enkelte medlemmer, så vidt jeg erindrer, kan bringe en sak inn for Stortinget. Og hvis jeg på noen måte hadde den oppfatning at dette var et brudd på den beslutning vi har tatt, det forbehold vi har tatt om vår basepolitikk, ville jeg mene at det var nødvendig å gjøre det. Men jeg kan ikke se det slik. Jeg kan ikke se det som hr. Hambro i så måte. En bemerkning fra hr. Hambros side som jeg også gjerne vil ha fatt i, er den at Regjeringen har drøftet dette spørsmål hvor ingen annen har fått anledning til å være til stede. Bare regjeringspartiet hadde hatt anledning til å delta, sa han. Jeg må si at de har ikke drøftet dette spørsmål med oss. Og det finner jeg ganske naturlig i og for seg, idet jeg mener at en regjering med den fullmakt den har, det ansvar den har, med de beslutninger som ligger bak den, må ha full adgang til både å drøfte og å ta avgjørelser i saken. Jeg vet ikke om avgjørelsen er truffet. Er den det, så har vel Regjeringen ikke behøvet noen uttalelser i og for seg. Men det ville selvfølgelig vært ønskelig om vi hadde kunnet drøfte disse ting på forhånd, før beslutningen var tatt. Men jeg har oppfattet det slik, at tilbudet ligger der, det er etter moden overveielse i de instanser som er opprettet, og da forekommer det meg at vi bør svare Ja på denne anmodningen.

Får jeg lov å legge til - det er omtrent en variasjon av det samme som hr. Bratteli sa - at det lar seg ikke gjøre å drive en nøytralitetspolitikk innenfor A-pakten. Og vi må regne med at i forholdet til Sovjet-Unionen vil ethvert skritt - som det har vært sagt her før - kunne påberopes som en fiendtlig handling - både det som har hendt hittil, og det som vil hende senere. Jeg tror det er til styrke både for landet vårt som land, og til styrke for oppbyggingen av fellesstyrker når vi nå får fastsatt også dette med hovedkvarteret. Og jeg anser det som en militær fordel at det ligger hos oss. Jeg er heller ikke villig til å akseptere hvilken som helst generals syn. Jeg tør si at hr. Hambro og jeg er enig der. Og derfor tar jeg heller ikke så høytidelig den bemerkning fra hr. Sven Nielsen om hva en general hadde uttalt.

Formannen: Utenriksminister Lange har ordet til en avsluttende bemerkning.

Utenriksminister Lange: Det er blitt spurt om saken allerede er avgjort. Det som er skjedd, er at den kveld da øverstkommanderende, admiral Brind, og general Taylor, sjef for luftstyrkene kom, fikk vi vite at de hadde et ønske - etter drøftelser i hovedkvarteret hos Eisenhower at dette hovedkvarter skulle være i Norge, og de ville gjerne ha et svar under de drøftelser som skulle foregå dagen etter. Regjeringen hadde da et møte tidlig om morgenen for å ta standpunkt i saken, og det ble etter drøftelse med de militære sjefer gitt det svar, at Regjeringen ga sin tilslutning til plasering av hovedkvarteret i Norge, men ønsket, før en offentliggjorde noen ting om dette, å orientere den utvidede utenrikskomite og militærkomiteen. Det er den stilling saken er i. For så vidt er vi ikke avskåret fra å si at saken møtte en så sterk

motstand at vi må ta opp til drøftelse en annen løsning. Men jeg tror ikke at virkningene overfor våre allierte av en slik beskjed ville være særlig gunstige.

Hr. Moseid sa at så vidt han skjønnte, hadde det ikke voldt noen vanskelighet å få forståelse for vår basepolitikk. Det er vel å si det litt for enkelt. Der måtte en ganske inngående argumentasjon til for å vinne forståelse for at dette var ikke bare en norsk, men en felles interesse for hele A-pakten. Og den forståelse vi vant, vant vi hos de politiske ansvarlige ledere for landenes utenrikspolitikk. På militært hold, utenfor Norge, er det meget langt fra noen begeistring, og hos mange svært liten forståelse for at vi i det hele tatt setter dette med plasering av hovedkvarteret i forbindelse med basepolitikken, fordi det i denne diskusjon er første gang det spørsmål overhodet er blitt reist, at dette kunne oppfattes som en base.

Hr. Hambro sa at denne sak var avgjort av militære. Nei, den er avgjort av Regjeringen etter rådføring med de militære sjefene og etter meget inngående diskusjon med dem. Hr. Osland ba om at hvis noe skulle kunngjøres om dette, måtte det ikke kunngjøres at vi har stillet krav om å få hovedkvarteret i Norge. Nei, det vil det ikke bli - ganske enkelt av den grunn at vi ikke har stillet krav om det. Det vi har stillet krav om, er at det skulle bli opprettet en særskilt overkommando i Nord-Europa, men forslaget om å plasere denne i Norge, kommer fra denne overkommando og ikke fra den norske regjering.

Formannen: Vi kan vel dermed anse debatten som avsluttet.

Utenriksministeren sa i vårt møte i går, og har for så vidt gjentatt det i dag, at Regjeringen ønsket en orientering om hva disse to komiteers medlemmer tenker om spørsmålet om å legge hovedkvarteret for den nord-europeiske region til Norge, og jeg går ut fra at Regjeringen, med den fyldige debatt man har hatt, har fått den orientering som den ønsker. Jeg føler meg allikevel forpliktet til, siden hr. Hambro berørte spørsmålet, å spørre om han ville stille forslag om at saken om forståelsen av Regjeringens fullmakt skal bringes inn for Stortinget. Det vil jo da avhenge av Stortingets avgjørelse om denne sak om hovedkvarterets forlegging også skal bringes inn for Stortinget. Det heter i reglementets § 11, i avsnittet om utenriks- og konstitusjonskomiteen:

«Saker som er behandlet eller brakt fram i utenrikskomiteen skal forelegges for Stortinget i møte, når minst 4 medlemmer forlanger det.

Hvorvidt sådant møte skal holdes for åpne eller lukkede dører, bestemmes av Stortinget i møte for lukkede dører.»

Jeg må da spørre hr. Hambro om han vil fremsette forslag.

Hambro: Nei, jeg vil ikke fremsette noe forslag nu. Jeg vil forbeholde meg å studere det og eventuelt bringe spørsmålet frem - ikke med sikte på dette enkelte forhold, for å gjøre det til et kontroversspørsmål - men for å få en virkelig klarleggelse av hvorledes det hele ligger an.

Vatnaland: Etter dei siste merknader frå utanriksministeren vil eg gjerne ha sagt at eg, so langt som dette no er kome, ikkje vil vera med og kreve det spørsmål inn for Stortinget.

Formannen: Vi kan vel dermed anse debatten for avsluttet. Regjeringen har fått den orientering den ønsket.

Møtet hevet kl. 18.05